

השתלשלות התורה שבעל-פה

א. **משה** - קיבל בהר סיני תורה שבכתב + תורה שבעל פה.

ב. **יהושע**

ג. **זקנים**

ד. **נביאים** – תקנו תקנות ומנהגים (רובם חיו בזמן בית המקדש הראשון, נחרב ע"י נבוכדנצר מלך בבל).

ה. **כנסת הגדולה** - מועצה של נביאים וחכמים, שפעלה מימי עזרא הסופר ועד שמעון הצדיק. הם עשו סייגים לתורה, תקנו תקנות, חתמו את התנ"ך ונסחו תפילות וברכות [תקופת בבל, פרס ומדי]

ו. **הזוגות** - 5 זוגות של חכמים שעמדו בראש הסנהדרין בארץ-ישראל בזמן בית המקדש השני, ביניהם: יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, הלל ושמאי (הם מוזכרים בפרק א' של פרקי אבות, הראשון - הנשיא; השני - אב בית הדין). [תקופת היוונים]

ז. **תנאים** - 5 דורות של חכמי המשנה, ביניהם: רבן יוחנן בן זכאי, רבי עקיבא, רבי מאיר, רבי שמעון בר יוחאי, ועוד. [תקופת הרומאים]

[70 לספירה – חורבן בית המקדש השני, נחרב ע"י טיטוס הרומאי.]

ח. **המשנה** [ששה סדרים: זמ"ן-נק"ט = זרעים, מועד, נשים - נזיקין, קודשים, טהרות] - נערכה ע"י רבי יהודה הנשיא ["רבי", "רבנו הקדוש"], בערך בשנת 200 למניינם. ההיתר לכך משום: "עת לעשות לה' הפרו תורתך". פרשני המשנה העיקריים: ר' עובדיה מברטנורה, תוספות יום טוב, תפארת ישראל, קהתי, ועוד.

ט. **אמוראים** - 5-8 דורות של חכמי התלמוד: ביניהם: רב, שמואל, רבה, רב חסדא, רב הונא. [תקופת הרומאים]

1. תלמוד **ירושלמי** - נערך בארץ ישראל (טבריה) ע"י רבי יוחנן וריש לקיש בערך בשנת 400 למניינם.
2. תלמוד **בבלי** - נערך בבבל ע"י רבינא ורב אשי בערך בשנת 500 למניינם.

ט. **סבוראים** - חכמי בבל (578-500 למניינם), בסברותיהם בררו וקבעו את הנוסח הסופי של התלמוד הבבלי.

י. **גאונים** - (589-1038), ראשי ישיבות סורא ופומפדיתא שבבבל. הם כתבו ספרים וענו לשאלות בהלכה לכל תפוצות ישראל. ביניהם: רב סעדיה גאון (כתב את הספר: אמונות ודעות), רב שרירא גאון, רב האי גאון.

י"א. **ראשוניים** - (1038-1492), כתבו ספרי הלכה, אמונה, פירושים לתורה, שאלות ותשובות.

1. רי"ף - רבי יצחק אלפסי (מרוקו, 1103-1013) – סיכם את ההלכה על פי **סדר המשכתות של התלמוד** [מכונה "תלמוד קטן"].

2. רמב"ם - רבי משה בן מימון (ספרד, מרוקו, מצרים, 1204-1135).
משנה תורה (הי"ד החזקה = 14 חלקים) - סיכום ההלכה, גם זו שנהגה בזמן המקדש וגם לעתיד לבוא, על פי **נושאים**, ללא נימוקים ומקורות. ["הנשר הגדול"]

3. ר' יעקב בן הרא"ש - (גרמניה, ספרד, 1343-1269). **ארבעה טורים** – סיכום ההלכה מחדש ע"פ נושאים, כל נושא מחולק לסימנים. 1. **אורח חיים** – יום יום, שבת וחגים; 2. **יורה דעה** – כשרות; 3. **אבן העזר** – משפחה ואישות; 4. **חושן משפט**- ממונות. [מכונה: "בעל הטורים"]

[**ספרי אמונה**:] [רש"י (רבי שלמה יצחקי) (1105-1040) - פירוש לתנ"ך ולתלמוד. רבנו בחיי (אבן פקודה) (1120-1050) - חובת הלבבות. ריה"ל (רבי יהודה הלוי) (1141-1075) – כוזרי. רמב"ם (1204-1135) - מורה נבוכים. רבי יוסף אלבו (1444-1380) - ספר העיקרים.]

י"ב. **אחרונים** - (גרוש יהודי ספרד, 1492 -), כתבו ספרי הלכה, אמונה, פירושים לתורה, שאלות ותשובות.

1. ר' **יוסף קארו** - (ספרד, תורכיה, ארץ ישראל, 1575-1488). חיבר את הספרים הבאים: א. "**בית יוסף**" - ביאור על ארבעה הטורים. פסק על פי הרי"ף, הרמב"ם, והרא"ש (רבנו אשר). ב. "**כסף משנה**" - פירוש על "משנה לרמב"ם. ג. **שולחן ערוך** – קיצור ה"בית יוסף", סיכום וביאור ההלכה על פי הסדר של ארבעת הטורים. מחולק לסימנים ולסעיפים. [מכונה: "המחבר", מרן, הבית יוסף]
2. ר' משה איסרליש (**הרמ"א**) - (פולין, 1572-1520). חיבר את ה"מפה" – הגהות על השולחן ערוך במקום שמנהג בני אשכנז שונה ממנהג בני ספרד. לכן השולחן ערוך התקבל כספר ההלכתי החשוב ביותר עד ימינו.

3. ר' אברהם דנציג (דנציג, 1821-1748) - חיי אדם.
4. ר' שלמה גנצפריד (הונגריה, 1866-1804) - **קיצור שולחן ערוך**.
5. ר' יוסף חיים (בגדד, 1909-1833) - בן איש חי (לפי סדר הפרשיות בתורה).
6. ר' ישראל מאיר הכהן מראדין ("החפץ חיים", בלרוס, ליטא, 1933-1839) - **משנה ברורה** (ביאור והרחבה רק על חלק אורח חיים של השולחן ערוך).
7. ר' אברהם יצחק הכהן קוק (לטביה, א"י 1935-1865) - שו"ת משפט כהן.
8. ר' יעקב סופר (בגדד, 1939-1870) - כף החיים (על אורח חיים ויורה דעה).
9. ר' אברהם ישעיהו קרליץ (ליטא, ארץ-ישראל, 1953-1878) - ספרי החזון איש.
10. ר' עובדיה יוסף (1920 -) - שו"ת יביע אומר, שו"ת יחיה דעת.

משנה - רבי יהודה הנשיא (תנאים).

משנה תורה - רבי משה בן מימון (רמב"ם) (ראשוניים).

משנה ברורה - רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (אחרונים).

שולחן ערוך - רבי יוסף קארו (אחרונים).

קיצור שולחן ערוך - רבי שלמה גנצפריד (אחרונים).

שולחן ערוך וקיצור שולחן ערוך "מקור חיים" - הרב חיים דוד הלוי (בן דורנו).